

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Biologie

Studijní obor: Biologie

Kristýna Šípková

Aktivní vliv rodičů na výběr partnera
Active parental influence on mate choice

Typ závěrečné práce:

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Štěrbová, Ph.D.
Konzultant: doc. Mgr. Jan Havlíček, Ph.D.

Praha, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 10.05.2019

Podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla moc poděkovat všem, kdo přispěli vzniku této bakalářské práce:

-Největší a nejuprávnější dík patří mé vedoucí bakalářské práce **Mgr. Zuzaně Štěrbové, Ph.D.**, která mi neváhala kdykoliv ochotně a trpělivě pomoci s jakýmkoliv problémem a svým neutuchajícím, pozitivním a přátelským přístupem mě motivovala až do samého konce. Její přístup ke studiu a hlavně ryzí charakter mi je obrovským vzorem.

-**Alici Kovářové**, mé nejlepší kamarádce, která při mně stála od samého začátku, nikdy o mě nezapochybovala a trpělivě vyslyšela mé nářky, kdykoliv jen bylo třeba. Bez její morální podpory bych to nezvládla.

-Dále bych chtěla poděkovat **Mgr. Lucii Kuncové**, ze které jsem si násilně udělala svoji poradkyni a směřovala na ní všechny dotazy, na které jsem se bála zeptat.

-Nesmím opomenout ani **doc. Mgr. Jana Havlíčka, Ph.D.**, který ochotně práci konzultoval a udělil cenné rady.

-Na závěr samozřejmě celé rodině a všem přátelům, kteří na mě při mém psaní byli jen pomysleli.

Abstrakt

Specifikum lidského partnerského výběru je, že se ho neúčastní pouze samotný jedinec, ale i jeho rodiče či jiní příbuzní. Do určité míry tak lze hovořit o skupinovém výběru partnera. Vliv rodičů na výběr partnera může být pasivní (např. dědění preferencí) nebo aktivní (např. zabraňování stýkání). Hlavním cílem předložené práce je kriticky zhodnotit dosavadní studie zabývající se aktivním vlivem rodičů na výběr partnera jejich potomků v závislosti na pohlaví a na kultuře. Preference rodičů a samotných potomků ovšem nemusejí být vždy v plném souladu, což vede k vzájemným konfliktům. Těm se obě strany snaží předcházet manipulačními taktikami (např. poskytnutí/neposkytnutí zdrojů). Míra vlivu, jaký mohou rodiče na výběr partnera svého potomka uplatnit, se odvíjí od typu společnosti a kultury, která jim dává různá práva a možnosti do výběru zasahovat. V industriálních společnostech bývá vliv spíše nepřímý, naopak v neindustriálních společnostech se uplatňuje přímá kontrola výběru. Práce se v neposlední řadě z proximálního a ultimálního hlediska zabývá otázkou, proč mají rodiče „zájem“ kontrolovat výběr partnera svých potomků.

Klíčová slova: rodičovský vliv, konflikt mezi rodiči a potomky, partnerský výběr, manipulační taktiky, domluvené sňatky

Abstract

The uniqueness of human mate choice is in the fact, that there is not just the individual present but also are its parents or other relatives. Some could call it a group mate choice. The impact parents can have on their offspring mate choice can be either passive (such as inheriting preferences) or active (preventing contact etc.). The main thought of this thesis is to critically evaluate works which were previously done on the topic of parental active impact on their offspring mate choice related to sex and culture. However the preferences of parents and their offsprings in mate choice are not very commonly in harmony, which can lead to various conflicts. These conflicts are trying to be avoided by both sides, with manipulative techniques, such as allowing/forbiding acces to information. The possible intensity of the impact parents can have in their offspring mate choice is given by the type of society and culture setting they occure at. In industrial societies the impact is more likely to be indirect, on the other hand in nonindustrial societies direct control of mate choice is still in practice. At last but not least this thesis is putting focus on the question why are parents even interested in their offspring's mate choice.

Key words: parental influence, parent-offspring conflict, mate choice, manipulation tactics, arranged marriages

Obsah

Úvod	- 1 -
1. Vliv rodičů na výběr partnera z evoluční perspektivy	- 3 -
1.1 Teorie příbuzenského výběru	- 3 -
1.2. Teorie rodičovských investic	- 4 -
2. Mechanismy vedoucí k podobnosti mezi rodičem a partnerem	- 5 -
2.1. Imprinting-like efekt.....	- 5 -
2.2. Homogamie	- 7 -
2.4. Asociativní učení	- 8 -
2.5. Vedlejší efekt familiarity	- 9 -
3. Aktivní vliv rodičů na výběr partnera	- 9 -
3.1. Konflikt rodič versus potomek	- 10 -
3.2. Pohlavně specifický vliv rodičů	- 12 -
3.3. Manipulace mezi rodiči a potomky v partnerském výběru	- 14 -
3.3.1. Manipulační taktiky	- 14 -
3.3.2. Manipulační taktiky potomků	- 19 -
3.4. Kulturní vliv	- 20 -
3.4.1. Domluvené sňatky	- 23 -
4. Závěr.....	- 25 -
Reference.....	- 27 -

Úvod

Otázka výběru partnera hraje významnou roli v životě většiny lidí. Výběr vhodného partnera má dopad nejen na reprodukční úspěch, ale i na spokojenost či zdraví. Lidé jsou druhem, kde se výběru nemusí účastnit pouze samotný jedinec, ale i jeho rodiče či jiní blízcí příbuzní.

V moderních společnostech západních zemích je běžné, že lidé mají možnost si svobodně vybrat, koho pojmu za svého partnera. Individuální výběr na základě vlastních preferencí či na základě lásky je ovšem historicky a kulturně poměrně vzácným jevem (Apostolou & Papageorgi, 2014). Zájem rodiny o partnerský výběr příbuzných může pramenit z dopadů, které na jednotlivé členy i celou rodinu může nový partner mít. Partner totiž nepřináší pouze nové geny, ale i materiální zdroje, jako jsou peníze či jídlo, ale i zdroje nemateriální, například ochranu, podporu a možnost tvorby aliancí (Apostolou, 2010a). Ne vždy jsou ovšem partnerské preference jedinců a jejich rodičů v plném souladu (Apostolou, 2010a; Buunk, Park, & Dubbs, 2008a; Dubbs & Buunk, 2010). Hlavní rozdíly mezi preferencemi rodičů a jejich potomků jsou nacházeny v charakteristikách, na něž je kladen důraz. Zatímco rodiče se zaměřují především na rodinné zázemí a socioekonomický status, samotní potomci kladou větší důraz na fyzickou atraktivitu (Apostolou, 2007b, 2008a; Buunk, Park, & Dubbs, 2008b). Partner, který je považován jako ideální samotným jedincem, nemusí být jako ideální vnímán i rodiči a naopak. Rodiče mohou výběr partnera svých potomků ovlivňovat pasivně (např. dědění preferencí) či aktivně (např. udílení rad). Rozhodujícím faktorem v míře aktivního rodičovského vlivu bývá zejména společnost a kultura, jelikož udává škálu, na které se míra vlivu pohybuje, a to od prakticky nulového až po domlouvaná manželství. Zatímco v moderních západních společnostech je aktivní zasahování rodičů do výběru partnera svých potomků spíše

nevýznamné. V zemích jako je Indie, Saudská Arábie či ve většině lovečsko-sběračských společnostech rodiče zasahují do výběru přímo (Apostolou, 2007a). Rodičovská snaha o kontrolu dává vzniku sociálním institucím (např. žehlení prsou v Kamerunu) a strukturám (např. status rodiny), které rodičům umožňují uplatnění jejich vůle. Rodiče ovšem mohou výběr partnera svých potomků ovlivňovat i nepřímo. Menelaous Apostolou (2013a) definoval několik manipulačních taktik, jimiž se rodiče snaží ovlivnit své potomky (např. donucování, vyhrožování). Zároveň představil i manipulační taktiky potomků (např. přesvědčování, lhání) užívané na rodiče ve snaze dosáhnout svého cíle (Apostolou, 2015; Apostolou, Zacharia, & Frantzides, 2015).

Cílem předložené práce je kriticky zhodnotit studie zabývající se aktivním vlivem rodičů na výběr partnera v závislosti na společnosti a kultuře. První část práce je zaměřena na rodičovský vliv z evoluční perspektivy a mechanismy, které vedou k podobnosti rodičů a partnerů (např. imprinting-like efekt či dědění preferencí). Další část je věnována konfliktu v partnerských preferencích mezi rodiči a potomky. Rozdílné preference mezi rodiči a jejich potomky totiž dávají za vznik konfliktu mezi těmito dvěma stranami, které jej následovně mohou řešit vzájemnou manipulací s cílem dosáhnout svého. Tyto manipulace mohou mít různou podobu a jak se prokázalo, odlišují se i v závislosti, vůči kterému pohlaví jsou směřovány. Odchylyky nacházíme také mezi samotnými rodiči, jejichž zájem o kontrolu partnerského výběru pohání míra asymetrických investic. Dále budou představeny konkrétní manipulační taktiky rodičů v závislosti na daném sociálním prostředí a zároveň manipulační taktiky potomků, kteří se takto snaží rodičovský vliv vyvážit. Závěrečná část je věnována mezikulturním rozdílům v rodičovském vlivu na výběr partnera.

Vliv rodičů na výběr partnera z evoluční perspektivy

1.1 Teorie příbuzenského výběru

V roce 1964 W. D. Hamilton postuloval teorii příbuzenského výběru, který se od přírodního (Darwin, 1859) liší tím, že jednotkou výběru není jednotlivec, ale alela, která je s určitou pravděpodobností sdílena geneticky příbuznými (Hamilton, 1964). Pomocí tzv. Hamiltonova pravidla, objasnil výskyt altruistického chování mezi příbuznými. Vyjádřil jej pomocí matematického vzorce $C > r \times B$, kde C = náklady dárce, r = koeficient příbuznosti dárce s příjemcem, B = zisky příjemce. Podle tohoto pravidla mohou jedinci zvyšovat svou fitness¹ investicí do svých geneticky příbuzných, jelikož zvyšují pravděpodobnost předání společně sdílených genů do další generace. Rozlišujeme fitness exkluzivní, která zahrnuje zdatnost samotného jedince, a inkluzivní, která zahrnuje i zdatnost jeho příbuzných (Hamilton, 1964). Přenos vlastních alel do dalších generací tak nemusí být omezen vlastní reprodukcí. Například pro nereprodukujejícího jedince je výhodné pomáhat svým příbuzným s výchovou jejich vlastních potomků, jelikož s nimi sdílí část svých genů. Za specifických podmínek tak může být do dalších generací nepřímo předán stejný počet kopií jeho vlastních genů, jako v případě vlastního rozmnožení (Hamilton, 1964).

Toto lze považovat za ultimátní vysvětlení toho, proč mají rodiče snahu ovlivňovat partnerský výběr svých potomků. Koeficient příbuznosti² mezi nimi je 0,5, což je ze všech geneticky spjatých příbuzných nejvyšší možný, proto mají na reprodukci svých potomků, a tím i výběru vhodného partnera pro ně, velký zájem. Z evoluční perspektivy se rodičům zároveň

¹ Pojemem fitness neboli zdatnost jedince se označuje úspěšnost, s níž jsou určité vlastnosti předávány a rozšiřovány v dalších generacích. Inkluzivní fitness zahrnuje fitness přímou (odvozenou od vlastních potomků) a nepřímou (odvozenou od potomků příbuzných) (pro přehled Barrett et al., 2007)

² Stupeň příbuznosti „r“ měří pravděpodobnost, že jsou dva jedinci nositeli stejné alely, jež zdědili od společného předka. Jedinec vždy obdrží polovinu genů od otce a polovinu od matky (Barrett et al., 2007). Stupeň příbuznosti: 1 (identická dvojčata), 0,5 (sourozenci, rodiče a děti), 0,25 (prarodiče, vnučata, strýc, teta apod.), 0,125 (bratřenci, sestřenice apod.), 0 (nepříbuzní jedinci).

vyplatí investovat do reprodukce a dětí svých potomků i z toho důvodu, že sami se již od určité doby reprodukovat nemohou, případně je plodnost snížena. Konkrétně ženy procházejí ve věku kolem 50 let obdobím menoupaury a přestávají být plodné (Bromberger et al., 1997). Tím, že stárnoucí matky začnou věnovat své reprodukční úsilí tomu, aby zajistily přežití svých dětí a pomohly jim k více potomkům, si zároveň zvýší šanci na vnoučata a tím i vyšší reprodukční úspěch, aniž by podstupovaly v jejich věku již riskantní těhotenství (Hawkes, O'Connell, Jones, Alvarez, & Charnov, 1998; Williams, 1957).

Pohlavní výběr je u člověka specifický tím, že do výběru zasahují rodiče, případně další jeho příbuzní. Jedinec si svého partnera nevybírám sám, ale s jistou mírou vlivu příbuzných, tudíž bychom ho mohli nazývat skupinovým výběrem. Potencionální partner je nejen zdrojem nových genů, ale může přispět i zdroji materiálními (např. finance) či nemateriálními (např. tvorba aliancí), což je pro rodinu výhodné, tudíž má důvod do výběru zasahovat.

1.2. Teorie rodičovských investic

Robert Trivers v roce 1972 postuloval teorii rodičovských investic, podle níž rodiče investují do jednotlivých potomků tak, aby co nejvíce zvýšili jejich šanci na přežití a následnou reprodukci, na úkor schopnosti rodiče investovat do jiných potomků. Míra investice se může lišit na základě pohlaví rodiče (Trivers, 1972). Ženy investují do potomků v průměru více než muži, jelikož mají vyšší minimální nezbytné náklady na reprodukci (velikost a počet pohlavních buněk, těhotenství, laktace atd. (Kenrick, Sadalla, Groth, & Trost, 1990). Během těhotenství navíc žena nemůže mít další potomky, což znamená, že za svůj život může mít pouze omezený počet dětí (Buss, 1989). Oproti mužům však mají 100% jistotu rodičovství (Trivers, 1972). Obecně platí, že pohlaví, které investuje do reprodukce méně (většinou samci), se orientuje při výběru partnera spíše na kvantitu, zatímco pohlaví, které investuje více (obvykle samice), se orientují naopak na kvalitu. Pohlaví, které investuje více, má tak při výběru partnera vyšší

nároky a více si vybírá. Méně investující pohlaví pak s ostatními jedinci soupeří o přístup k opačnému pohlaví (Buss & Schmitt, 1993). V rámci lidského druhu jsou však mužské investice do potomků nezanedbatelně velké, tudíž i oni jsou ve svém výběru vcelku vybíraví. I přes to, že muži v rámci živočišné říše investují do svých potomků hodně, nezbytné investice do reprodukce jsou u žen v průměru vyšší (Kenrick et al., 1990).

2. Mechanismy vedoucí k podobnosti mezi rodičem a partnerem

Rodiče mají na výběr partnera svých potomků nezanedbatelný vliv (pro přehled Apostolou, 2007a). Ačkoliv byla nalezena podobnost mezi rodiči a partnery napříč různými charakteristikami (pro přehled Štěrbová & Valentová, 2012), stále není jasné, jaké mechanismy za jejich vzájemnou podobností stojí. Rodiče mohou výběr partnera svých potomků ovlivňovat pasivně (imprinting-like efekt, homogamie, dědění preferencí, asociativním učením) či aktivně (aktivní vliv).

2.1. Imprinting-like efekt

Koncept imprintingu pochází z klasické etologie (Lorenz, 1937) a do češtiny je překládán jako vtištění. Jedná se o geneticky kanalizované učení, kdy si v období zvýšené citlivosti (senzitivní perioda) mláďata vtisknou objekty (často rodiče), které se vyskytují v jejich bezprostřední blízkosti (Lorenz, 1937). V souvislosti s člověkem se o imprintingu hovoří jako o imprinting-like efektu (Little, Penton-Voak, Burt, & Perrett, 2003), a to z toho důvodu, že empiricky nebyly nikdy podpořeny základní předpoklady imprintingu, jako je senzitivní perioda či ireverzibilita vtištění (Štěrbová & Havlíček, 2016). Imprinting-like efekt může být pozitivní nebo negativní. V prvním případě jedinec preferuje charakteristiky podobné charakteristikám jeho rodičů, zatímco v druhém si vytváří averzi vůči rodičům či jiné blízké osobě (Rantala & Marcinkowska, 2011).

Pozitivní imprinting-like efekt je proces, během něhož jedinci internalizují charakteristiky svých rodičů/blízkých příbuzných a užívají je jako templát při výběru partnera (Berezkei, Gyuris, Koves, & Bernath, 2002). Významnější roli hrají rodiče opačného než stejného pohlaví (Berezkei, Hegedus, & Hajnal, 2009). Podobnost mezi rodiči a partnery byla nalezena v různých charakteristikách, socio-demografických (např. etnikum (Jedlicka, 1980) či věk (Perrett et al., 2002)), dále pak v rámci fyzických charakteristik (barva očí a barva vlasů (DeBruine, Jones, & Little, 2017) a v charakteristikách psychických (např. v osobnostních rysech (McCrae et al., 2008)).

Negativní sexuální imprinting, známý také pod pojmem Westermackův efekt, je proces, během něhož si jedinci vytvářejí sexuální averzi vůči lidem, s nimiž vyrůstali (Westermarck, 1891). Tento fenomén získal empirickou podporu např. v izraelských kibucech, kde jsou všechny děti v rámci osady vychovávány pospolu. Ukázalo se, že v období pohlavní dospělosti vyhledávají častěji partnery mimo svůj kibuc (Shepher, 1971). Na Tchaj-wanu donedávna fungovala tradice domluvených sňatků shim-pua, kdy rodina najde partnera pro svého potomka již v jeho raném věku. Budoucí manželé jsou od dětství vychováváni spolu v jedné rodině. Ukázalo se, že takto vzniklá manželství mají tendenci se rozpadat, a mají méně dětí než manželství, kde partneři vyrůstali každý zvlášť (Erickson, 1996).

Při výběru partnera se uplatňuje jak pozitivní imprinting-like efekt, tak negativní, což může vést k optimálnímu outbreedingu³ (Bateson, 1978). Prostřednictvím pozitivního imprinting-like efektu si lidé vybírají partnery podobné rodičům i sobě, což zabraňuje outbreedingu⁴, zatímco prostřednictvím negativní imprinting-like efekt funguje jako prevence proti inbreedingu⁵.

³ Optimální outbreeding označuje kompromis mezi inbreedingem a outbreedingem, kdy si jedinec vybírá partnery podobné, ale současně ne dostatečně odlišné (Bateson, 1978)

⁴ Outbreeding je křížení jedinců z jiných geneticky odlišných populací (např. Ralls, Frankham, & Ballou, 2013), kdy může docházet k narušování lokálně adaptovaných genových komplexů.

⁵ Inbreeding je křížení blízkce příbuzných jedinců (Blouin & Blouin, 1988), což může mít negativní důsledky jako je hromadění letálních alel.

2.2. Homogamie

Homogamie je způsob párování, kdy si lidé vybírají partnery na základě soběpodobnosti (Luo, 2017). Podobnost partnerů je nacházena systematicky napříč různými charakteristikami (pro přehled, Luo, 2017). Pozitivní korelace mezi partnery byla nalezena např. ve fyzických charakteristikách, věku, vzdělání (Berezkei, Voros, Gal, & Bernath, 1997; Mascie-Taylor & Vandenberg, 1988), ale i v psychických charakteristikách, např. inteligenci (Jones, 1929).

Jelikož děti se svými rodiči sdílejí 50 % genetické informace, nelze vždy s jistotou určit, zda si lidé vybírají partnery na základě soběpodobnosti nebo podobnosti s rodičem (Štěrbová & Valentová, 2012). Recentní studie (DeBruine et al., 2017) se snažila tyto vlivy rozlišit, a to testováním vzniku preferencí pro barvu očí u partnera. Autoři předpokládali, že imprinting-like efekt se projeví výběrem partnera s podobnou barvou očí, jakou má rodič opačného pohlaví, zatímco homogamie se projeví výběrem partnera se stejnou barvou očí, jakou má respondent (DeBruine et al., 2017). Rozhodující se ukázala barva očí rodiče opačného pohlaví, což podpořilo hypotézu, že se ve výběru partnera významněji uplatňuje imprinting-like efekt (DeBruine et al., 2017). Větší uplatnění imprinting-like efektu než homogamie ve výběru partnera zjistila i další studie zaměřená na reálný výběr dlouhodobých a krátkodobých partnerů (Štěrbová, Tureček, & Kleisner, 2019).

2.3. Dědění preferencí

K odfiltrování přímého vlivu zděděných preferencí na výběr partnera lze porovnávat podobnost partnera s geneticky nepříbuzným jedincem, čehož využili například v maďarské studii, kde porovnávali adoptivního otce s partnerem ženy (Berezkei, Gyuris, & Weisfeld, 2004). Jelikož mezi partnerem a adoptivním otcem byla nalezena signifikantní podobnost, autoři dospěli k závěru, že za podobností mezi partnerem a rodičem stojí i jiné mechanismy než

dědění preferencí, jelikož v tomto případě mohl být přímý genetický vliv otce vyloučen. Vzhledem k faktu, že partnerské preference by měly být děděny od rodiče stejného pohlaví (v tomto případě matky), nelze však jednoznačně vyloučit dědění preferencí.

Studie testující dědění partnerských preferencí jsou typicky prováděné mezi identickými jednovaječnými dvojčaty a neidentickými dvojvaječnými dvojčaty (Lykken & Tellegen, A. & Lykken, 1993; Rushton & Bons, 2005; Zietsch, Verweij, Heath, & Martin, 2011). Genetický vliv na partnerské preference byl např. testován na základě toho, v jakých znacích se navzájem partneři dvojčat podobají a v jakých se naopak rozcházejí. Podobnost byla testována v náboženských, sociálních i osobnostních charakteristikách (Zietsch et al., 2011). Ve všech měřených rysech korelovali partneři dvojčat velmi slabě a celkový vliv dědičnosti byl odhadován jako zanedbatelný (Lykken & Tellegen, A. & Lykken, 1993; Rushton & Bons, 2005; Zietsch et al., 2011).

2.4. Asociativní učení

Dalším mechanismem vedoucím k podobnosti mezi rodičem a partnerem může být asociativní učení, kdy preference jedince vznikají asociacemi mezi charakteristikami rodiče a pozitivním vztahem s ním (např. Kassin, 2007). Některé studie našly pozitivní vztah mezi kvalitou vztahu s rodiči během dětství a podobností mezi partnerem a rodičem (Berezkei et al., 2004). Výsledky polské studie (Wiszevska, Pawlowski, & Boothroyd, 2007) tuto hypotézu potvrdily, jelikož našly podobnost v obličejových proporcích mezi otcem a partnerem ženy v případě, kdy měla v dětství s otcem pozitivní vztah. Na druhou stranu některé studie našly vliv slabý anebo žádný (Štěrbová et al., 2018). Ačkoli jsou nacházené výsledky poměrně nekonzistentní, můžeme předpokládat, že by asociativní učení mohlo být jedním z modulujících faktorů učení se charakteristik rodičů (Berezkei et al., 2002; Berezkei et al., 2009; Nojo, Tamura, & Ihara, 2012).

2.5. Vedlejší efekt familiarity

Za podobností mezi partnerem a rodičem teoreticky nemusí stát žádný specifický mechanismus, ale může vznikat čistě jako vedlejší produkt preference pro to, co je nám známé (familiární). Preference pro známé věci byly nalezeny u celé řady různých objektů, například jídla (Birch & Marlin, 1982). Příčinou může být takzvaná opakovaná expozice (Harrison, Gibson, & Hiorns, 1976), kdy pouhé opakované vystavení podnětu vede k jeho pozitivnějšímu vnímání (Niedenthal, Zajonc, Adelman, & Murphy, 1987; Uzgiris & Hunt, 1970). Jinými slovy přitažlivější nám přijde to, s čím se setkáváme častěji. To platí např. i pro lidské obličeje, kdy se ukázalo, že lidé preferují ty obličeje, které jim jsou známé (Dubois et al., 1999). V kontextu výběru partnera se jako významná jeví expozice blízkým příbuzným, kterým jsme zejména v dětství vystavováni velice často, a tudíž jim podobné tváře mohou jedinci později preferovat. Stejně tak pravidelně vidáme sebe samotné (např. v zrcadle) (Mita, Dermer, & Knight, 1977), a proto nám podobné tváře mohou připadat atraktivnější (DeBruine, 2004)

3. Aktivní vliv rodičů na výběr partnera

Rodiče se často snaží zasahovat do výběru partnera svých potomků. Vliv rodičů na výběr partnera svých potomků variuje v závislosti na pohlaví rodiče, potomka či na kultuře. V západních a postindustriálních společnostech bývají rodiče většinou na pozici rádců a do samotného výběru tolik aktivně nezasahují, kdežto ve společnostech nezápadních a preindustriálních existuje vliv rodičů ve formě přímého řízení výběru či donucování, a to psychického i fyzického (Apostolou, 2007b). Míra vlivu se tedy pohybuje od takřka nezaznamatelného až po domluvená manželství.

3.1. Konflikt rodič versus potomek

Představy o ideálním partnerovi se mohou mezi jedinci a jejich rodiči lišit. Rozkol vzniká většinou kvůli rozdílným preferencím, jelikož každá strana klade důraz na jiné charakteristiky (Apostolou, 2007b). Shoda mezi rodiči a potomky často panuje v případě charakteristik považovanými z evolučního hlediska za důležité, tj. dobré zdraví, plodnost a rodičovské vlohy (Buunk et al., 2008b). K neshodám dochází v případě charakteristik, jako je fyzická atraktivita, rodinný původ, náboženské vyznání či socioekonomický status (Apostolou, 2008b, 2008a). Studie ukazují, že potomci u svých partnerů preferují spíše určité fyzické kvality, naopak rodiče dbají více na rodinný původ či socioekonomický status (Perilloux, Fleischman, & Buss, 2011). V argentinské studii se ukázalo, že k rozporu dochází i v takových charakteristikách, jako je smysl pro humor či kreativita partnera (Buunk & Solano, 2010).

Jednou z nejdůležitějších charakteristik, na které rodiče lpějí, je sociální původ partnera (Apostolou, 2008b). V případě domlouvání sňatků v historických společnostech (např. středověk, Byzance) byli partneři vybíráni v období, kdy byli ještě velmi mladí, a proto se rodiče při výběru museli opírat zejména o znalosti, které měli o rodině potenciálního partnera. Při výběru se mohli orientovat finančním zaopatřením protější rodiny, s čímž leckdy souvisela i velikost peněžních darů, například v podobě věna (Murdock, 1981). Na rodiče tak mohl být vytvářen větší evoluční nátlak vytvořit si preference pro takové znaky, jako je dobrý rodinný původ, než tomu bylo u jejich potomků (Apostolou, 2008b). Například manželství uzavřené s jedincem pocházejícím z dobré rodiny může zajistit vznik výhodných aliancí či zajistit přísun finančních a politických zdrojů. Proto se očekává, že rodiče budou taková manželství pro své děti vyhledávat (Apostolou, 2008).

Různé preference mohou vést k různým benefitům. Pokud jedna nebo více vlastností potenciálního partnera přináší asymetrické výhody pro každou stranu, vzniká konflikt. Mladí lidé nemusí mít příliš zkušeností s výběrem partnera, může pro ně být tedy výhodné, pokud se

do výběru zapojí i rodiče, kteří mají zkušeností více. Ne vždy jsou ovšem zásahy rodičů do výběru partnera potomky vítány. Větší konflikty byly nalezeny v případě dcer než synů, jelikož rodiče projevují větší snahu o jejich kontrolu (Buunk & Solano, 2010). Kontrola ze strany rodičů je důležitá nejen pro potomky, ale i pro samotné rodiče. V případě špatného výběru partnera hrozí, že důsledky spojené s tímto výběrem rodiče negativně ovlivní. Partner nemusí být dostatečně finančně zaopatřen, stejně tak hrozí, že muž odejde od rodiny a žena zůstane s dítětem sama, což rodinu může zasáhnout. Budoucí partner totiž není pouze zdrojem nových genů, ale může poskytnout i materiální zdroje a sociální podporu, které jsou velice důležité pro přežití a prosperitu potomků. Z těchto zdrojů však mohou těžit i samotní rodiče, což při svém výběru mohou brát v úvahu a takovéto partnery pro své potomky preferovat (Apostolou, 2011b). Rodiče však nejsou se svými potomky geneticky identičtí, a tak charakteristiky jimi vybraného partnera, které zvyšují jejich inkluzivní fitness, nemusí nutně zvyšovat inkluzivní fitness potomka, což je možným zdrojem konfliktu (Apostolou, 2008). Lze tedy říct, že rodiče a jejich potomci kladou důraz na jiné charakteristiky, což ovšem může být v konečném důsledku výhodné, jelikož se tak mohou doplňovat a při výběru se zvažují více aspektů důležitých při výběru partnera.

Dalším zdrojem konfliktu je rozdílný úhel pohledu na navazování krátkodobých a dlouhodobých vztahů. Krátkodobé vztahy jsou definovány spíše jako sexuální a bez závazku, zatímco dlouhodobé jako perspektivní do budoucna a s vyšším závazkem (např. Regan, Levin, Sprecher, Christopher, & Gate, 2000). Takovéto vztahy se v kontextu zásahu rodičů liší ve dvou směrech. Na jedné straně rodiče více nesouhlasí s navazováním vztahů krátkodobých (sexuálních), na straně druhé ale výrazněji zasahují do výběru partnera svých dětí v případě vztahů dlouhodobých (vážných) (Buss & Schmitt, 1993). Tyto dva způsoby párování s sebou totiž přinášejí různé výhody i nevýhody pro rodiče a potomky. Dlouhodobé vztahy přinášejí nové relativně stálé zdroje a investice do potomků. Krátkodobé vztahy mohou zajistit další

zdroje, ovšem také mohou vést k narození potomka s partnerem, u kterého není jistota, že ve vztahu zůstane, a hrozí, že od dítěte odejde. To může pro rodiče znamenat nutnost převzetí nákladů spojených s péčí o dítě. Nesouhlas rodičů s navazováním krátkodobých vztahů svých potomků byl nalezen např. v britských rodinách (Apostolou, 2009). Rodiče byli dotazováni, jak nahlízejí u svých dětí například na ‚vztah na jednu noc‘, na což reagovali převážně negativně a vlnu nesouhlasu v nich vzbuzovalo i jen podezřelé chování nasvědčující, že se jejich děti s někým stýkají bez jejich vědomí (Apostolou, 2009).

3.2. Pohlavně specifický vliv rodičů

Ačkoli rodiče mají tendenci zasahovat do výběru partnera svých synů i dcer, obvykle bývá větší snaha o ovlivňování výběru dcer. Ty představují reprodukční zdroj, ke kterému opačné pohlaví vyhledává přístup (Trivers, 1972). Rozdílný přístup k dcerám a synům může být vysvětlena asymetrickými investicemi do reprodukce, kdy ženy mohou nést významnější následky nevhodného výběru partnera (např. otěhotnění) (Perilloux, Fleischman, & Buss, 2008). Existuje riziko, že partner ponechá těhotnou ženu samotnou, což může mít dopad na její rodinu, na které mohou připadnout náklady spojené s péčí o dítě (Gallup & Suarez, 1983). Z těchto důvodů se dá očekávat, že se rodiče budou stavět negativněji vůči krátkodobým vztahům svých dcer spíše než synů, což potvrdila již výše zmiňovaná studie M. Apostolou (2009). Nejen že se ukázalo, že rodiče vykazují v průměru větší nevoli pokud se situace týká jejich dcery, ale zároveň, že vyšší míru nesouhlasu vykazují matky (Apostolou, 2009). Obdobná studie proběhla i v řeckých rodinách, přičemž dospěla k velmi podobným výsledkům (Apostolou & Georgiou, 2009). Výsledky ukázaly, že matky s krátkodobými vztahy svých potomků nesouhlasí více než otcové, kteří projevovali lhostejnost, a to obzvláště pokud se jednalo o syny. Jedním z možných vysvětlení je fakt, že otcové v rámci asymetrických investic tíhnou ke strategii krátkodobých vztahů, tudíž mohou lépe rozumět svým synům (Apostolou & Georgiou, 2009).

Dalo by se očekávat, že mezi matkami a otci nebudou žádné rozdíly v reakcích na párování jejich potomků, jelikož dopad špatného výběru partnera jejich společného potomka dolehne na oba dva stejně. Oba rodiče by se tak měli shodnout na tom, jak moc nesouhlasí s navazováním partnerského vztahu svých dětí (Apostolou & Georgiou, 2009). I přesto se reakce matek a otců liší, což je vysvětlováno rozdílem asymetrických investic. Jen matky totiž mají 100% jistotu, že je dítě jejich vlastní, což u otců neplatí. Muž, který se angažuje ve výchově dítěte může riskovat, že pomáhá přenosu cizích genů do další generace, čímž si zajistí evoluční neúspěch (Diamond, 2003). Matky by tudíž měly mít větší zájem na kontrole výběru partnera, jelikož otcové mohou být ovlivněni nejistotou, zda je dítě jejich vlastní (Trivers, 1972). Matky také vykazují více manipulativní chování (Apostolou, 2007a). Jedním z důvodů může být fakt, že fyzická síla u mužů a jejich kontrola nad zdroji mohla u žen vyvíjet evoluční nátlak stát se více manipulativní a vyrovnat tak tyto mužské výhody (Gallup & Suarez, 1983). Matky navíc mají také tendenci budovat si se svým dítětem (zejména s dcerami) přátelský vztah, jelikož ty se jim pak samy ochotně svěřují a pro matky je tak jednodušší je nějakým způsobem kontrolovat. I přesto některé studie poukazují na to, že v preindustriálních společnostech je partnerský výběr kontrolován zejména otci s jen velmi malým nepřímým vlivem matek (Apostolou, 2007a). Otcové mívají rozhodující slovo v partnerském výběru, což může souviset s jejich fyzickou silou a vyšším postavením v rodině. Většinou spravují rodinné bohatství (Whyte, 1978) a předávají je na své potomky v podobě dědictví. To jim umožňuje lépe kontrolovat partnerský výběr, kdy mohou dědictví užívat jako lákadlo nebo naopak výhrůžku k uplatnění své vůle (Apostolou, 2011a).

3.3. Manipulace mezi rodiči a potomky v partnerském výběru

Rodiče mají často snahu zasahovat do výběru partnera svých potomků. Vzhledem k tomu, že mezi rodiči a jejich potomky existuje konflikt vycházející z odlišných představ o ideálním partnerovi, lze předpokládat že obě strany se budou snažit navzájem manipulovat, aby dosáhly svého cíle (Sussman, 1953). Snaha rodičů o kontrolu partnerského výběru u dětí dává možnost vzniku sociálním strukturám a sociálním institucím, které v tomto kontextu nejsou míněny jako orgány veřejné moci. Sociální struktura zachycuje, co je v dané společnosti relativně stálé, čím se jednotlivé společnosti odlišují neboli je stabilní charakteristikou dané společnosti. Sociální instituce je pak každý praktikovaný a v dané kultuře předávaný způsob jednání (Linhart et al., 1996). Takové instituce týkající se kontroly partnerského výběru fungují hlavně v preindustriálních společnostech, kde se uplatňuje přímá kontrola rodičů. Sociální instituce (např. domluvené sňatky) v kontextu partnerského výběru oslabují možnost potomků vybírat si svobodně partnera, zatímco usnadňují rodičovský výběr (Apostolou, 2013b).

3.3.1. Manipulační taktiky rodičů

Rodiče mohou manipulovat výběr svých potomků mnoha způsoby, mezi něž patří například přesvědčování, vynucování nebo výhrůžky (Sussman, 1953). Manipulační taktiky můžeme rozdělit na pozitivní a negativní. Za pozitivní můžeme považovat takové, kdy rodiče potomka v jeho činech podporují a dále jej motivují. Naopak v případě negativní manipulace rodiče uplatňují spíše odrazování, bránění či vyhrožování. Potomci ovšem v důsledku rodičovských manipulací přicházejí s protimanipulací, aby se vyhnuli nežádoucím partnerům a mohli si vybírat, koho sami chtějí (Apostolou et al., 2015).

Apostolou na základě studie (2013) prováděné v rodinách na Kypru definoval několik základních rodičovských taktik, které mají vliv na partnerský výběr. Studie se účastnili jak rodiče, kteří referovali, jakého chování se dopouštějí ve snaze ovlivnit potomka, tak i jejich děti, které uváděly uvědomované taktiky, které na ně jejich rodiče zkoušejí ve snaze ovlivnit

jejich navazování vztahů. Na základě těchto výpovědí Apostolou vytvořil několik kategorií (viz tabulka č.1).

Mezi pozitivní manipulační taktiky lze zařadit takové, jež ovlivňují potomky nekonfliktní cestou. Jedná se např. o udělování rad, různé lákání na odměnu či dohazování. Rodiče se svými dětmi komunikují, sdělují jim, co by měly ve svém partnerovi hledat, jak by měl vypadat, co by měl vlastnit. Nejčastěji se odkazují na dobré zázemí a finanční zajištění, a jejich rada tak může vypadat jako: „*Když si ho vezmeš, budeš mít všechno, co kdy můžeš v životě chtít.*“ Stejně tak ale udělují i rady, jak by jejich partner vypadat neměl, například: „*Před tebou měl spoustu milenek, bude je mít, i když si tě vezme.*“ Obecně do této kategorie patří i krátké průpovídky typu: „*ten je krásný*“, „*postará se o tebe*“, nebo naopak: „*je docela starý*“, „*nemá žádnou práci*“. Rodiče taktéž mohou dětem klást otázky týkající se partnera, a tím je donutit zamyslet se nad svými kroky (Apostolou, 2013a). Rodiče však nemusejí jen bránit a odrazovat od vztahu, mohou naopak i do svazku nutit. Manipulace v tomto směru může probíhat stylem uspořádávání různých společenských akcí, které sami připravují ve snaze seznámit svého potomka s jimi předem vybraným jedincem. Většinou pak následuje ještě přemlouvání k dalšímu randění. Jindy může být činěn nátlak v podobě porovnávání s ostatními nebo jimi samými, například: „*Když jsem byla v tvém věku, už jsem byla vdaná.*“

Rodiče se mohou ubírat i cestou negativní manipulace, kdy poukazují na záporné důsledky jejich činů, a způsob, jakým to dělají, již může být velmi konfliktní. Mohou užívat například falešného obviňování ve snaze zabránit styku s konkrétním jedincem, a to například: „*Říká se o něm, že je to gambler.*“ nebo „*Viděli jsme ho s někým jiným.*“. Dalším způsobem je donucování. Může mít několik forem, ale nejčastěji se interpretuje jako psychický nátlak v podobě křičení a zastrašování (Sussman, 1953). Výhrůžky nejčastěji zahrnují spojitost s financemi, hlavně pak s jejich omezením nebo až hrozby vyděděním. Časté je pak i zastrašování druhým rodičem. Buď hrozba, že až to druhý rodič zjistí, bude mít jedinec

problém, nebo naopak že bude mít z dané situace druhý rodič nějakou zdravotní újmu. Extrémním případem pak může být hrozba vlastní smrti, např.: „*Jestli si ho vezmeš, tak zemřu*“. Některé matky např. předstírají problémy s dýcháním nebo omdlávají po oznámení budoucí svatby (Apostolou, 2013a).

Takzvané dělání garde neboli doprovázení jedince rodičem na různé společenské akce může být také nástrojem manipulace. Je to způsob, jak si udělat přehled, s kým se jedinec stýká nebo možnost předejít případnému rozvoji vztahu tím, že svého potomka budou z akcí v určitý čas osobně vyzvedávat. Rodiče mohou taktéž vykazovat nevoli při navštěvování konkrétních míst, jako jsou noční kluby nebo bary. Pro jejich navštívení mohou od potomků vyžadovat svolení či alespoň návrat v určitou hodinu, případně doprovod blízké osoby. Do této kategorie by spadalo i možné odposlouchávání konverzací až přímo špehování daných jedinců. Jedním z nejčastějších způsobů ovlivňování partnerského výběru dětí pak bývá snaha o úplné zamezení sociálních interakcí (Talbani & Hasanali, 2000), čehož je někdy dosahováno užitím fyzického násilí. K fyzickým trestům jako je například udeření, se rodiče mohou uchýlit i při nachytání dvou jedinců pospolu nebo i v případě provokativního oblékání, k čemuž dochází hlavně u dcer (Perilloux et al., 2008). V tomto případě může dojít i k slovnímu osočování typu: „*Vypadáš jako prostitutka*“.

Tabulka č.1. Manipulační taktiky rodičů

Donucování:
Fyzicky potomkovi bránit
Zabavit potomkovi klíče od auta, mobil, počítač
Vyhrožovat potomkovi finančním omezením
Vyžadovat po potomkovi chování, jaké chci já
Přesvědčovat potomkova, že je jediný, kdo se takto chová
Křičet na potomka
Hrozit potomkovi následky

Říct potomkovi, že otec/matka bude velmi rozčilený/á, pokud se něco dozví
Rady, koho by si měl/měla vzít:
Radit potomkovi ohledně kvalit, které by partner/ka měl/a, nebo neměl/a mít Dát potomkovi důvod, proč by si s ním měl, nebo neměl začít Přinutit potomka se zamyslet nad jeho chováním Vysvětlit potomkovi, proč by měl vyslyšet jejich rady Zeptat se potomka na informace ohledně jeho partnera Dát potomkovi příklad správného/nesprávného chování a jeho možné důsledky Říct potomkovi, že je něco morálně špatně
Dělání garde:
Zjistit informace o vztahu prohledáním potomkových věcí, mobilu, pokoje atd. Nabídnout trávení času s potomkovým přítelem doma, abych je měl pod kontrolou Špehovat potomka, abych zjistil víc informací Nečekaně potomka navštívit, abych ho zkontroloval Předstírat, že jsem potomkův přítel Být v potomkově blízkosti Poslat potomka pryč, abych přerušil jeho kontakt s partnerem Často potomkovi volat Odvést potomka a zase přivést, když jde ven
Nekompromisní, nemilosrdné chování:
Požádat okolí, aby mu o potenciálním partnerovi potomka lhali Uhodit potomka, když s ním nesouhlasím Lhát potomkovi o jeho partnerovi Vyhrožovat potomkovi zdravotní újmou Přinutit potomka, aby udělal něco, co zničí vztah, s kterým nesouhlasím Vyhodit potomka z domu Vydírat potomka Přinutit potomka cítit vinu Ponížit potomka
Dohazovačství:
Koupit potomkovi, co je potřeba, aby byl více žádaný Představit potomkovi potenciální partnery Navrhnout potomkovi potenciální partnery

Říct potomkovi, jak se může chovat, aby byl atraktivní   Poslat potomka tam, kde může potkat vhodné partnery
Vyděračství:
Říct potomkovi, že jeho partner není pro něj dost dobrý   Říct potomkovi, že jeho vztah mě činí velmi nešťastným   Brečet, když potomek udělá něco, s čím nesouhlasím   Stěžovat si, když udělá potomek něco, s čím nesouhlasím   Říct potomkovi, že jeho vztah zničí matku/otce
Vydírání:
Přestat potomkovi dávat peníze   Oznámit potomkovi, že nebude dědit, pokud si partnera vezme   Koupit potomkovi byt/dům u mě, abych mu umožnil žít blízko   Dát potomkovi co potřebuje, aby nemusel být závislá na partnerovi
Prevence:
Dovolit potomkovi chodit ven v doprovodu starších   Nedovolit potomkovi chodit na místa s potencionálními partnery   Nedovolit potomkovi se oblékat provokativně
Sociální porovnání:
Říct potomkovi co jsem dělal v jeho věku já   Přirovnat potomkovo chování k někomu jinému
Užití příbuzných a přátel:
Požádat přítele/příbuzné, aby zkusili ovlivnit mého potomka   Nechat potomka zvážit důsledky vztahu pro ostatní příbuzné
Odůvodňování a rady:
Dát potomkovi důvod, aby se tak nechoval   Dát potomkovi radu ohledně vztahů   Říct potomkovi, aby se opatroval   Nabídnout potomkovi, aby partnera přivedl domů
Tichá domácnost:
Nemluvit s potomkem, dokud se chová nevhodně   Urazit se, pokud potomek udělá něco, s čím nesouhlasím

Tabulka byla sestavena na základě výpovědí rodičů z řecké studie M.Apostoloua (Apostolou, 2013a) ohledně toho, jak se snaží ovlivnit nebo jak by ovlivnili partnerský výběr svých potomků.

3.3.2. Manipulační taktiky potomků

Potomci nejsou jen loutkami v rukou rodičů. Mohou si vyvíjet adaptace k psychologickému manipulování svých rodičů (Trivers, 1974). Potomci mohou přicházet s protitaktikou k ovlivnění situace směrem k jejich požadovanému cíli. V případě, že by otcové měli rozhodující moc ohledně výběru partnera (viz kap. 3.2.) by platilo, že děti budou více manipulativní vůči svým otcům než vůči matkám. Tuto hypotézu však studie Apostoloua (2015) nepotvrdila a aby mohl být učiněn odborný závěr, je potřeba dalších studií. Vzhledem k asymetrickým investicím se předpokládá, že bude existovat i rozdíl v manipulaci u dívek a u chlapců. Dívky bývají v rámci asymetrických investic kontrolovány více, tím pádem by to měly být ony vůči svým rodičům manipulativnější (Apostolou, 2015). To se potvrdilo (Apostolou, 2015). Předchozí studie se zabývaly i tím, že užití manipulací potomků je předurčeno osobností jedince (např. otevřenost či neuroticismus). Jinými slovy každý disponuje různými vlohami pro manipulaci a jeho osobnost může být předurčujícím faktorem ke konkrétní manipulační taktice (Apostolou & Papageorgi, 2014; De Miguel & Buss, 2011).

I v případě manipulačních taktik potomků stanovil M. Apostolou (2015) několik kategorií, které potomci užívají vůči svým rodičům. Konkrétně jde o snahu získat si důvěru rodičů, stání si za svým, přesvědčování, přemlouvání, tichou domácnost a výhrůžky (Apostolou, 2015). Potomci se ve snaze vyhnout se větší konfrontaci s rodiči mohou snažit své krátkodobé partnery prezentovat jako dlouhodobé (Apostolou, Zacharia, & Frantzides, 2015). V extrémních případech mohou svou nevoli vyjadřovat verbálními argumenty, protestováním, neochotou jíst nebo dokonce hrozit sebevraždou (Apostolou, 2015). Rodiče si však vytvářejí taktiky, aby manipulaci vyvážili (Stamps, Metcalf, & Krishnan, 1978). Rovnováha se přeci jen

bude naklánět ve prospěch rodičů, jelikož ti investují do potomků a nelze opomenout, že bývají i fyzicky silnější (Dawkins, 1989). Na druhou stranu, aby byli ve své manipulaci úspěšní, je nutné brát v potaz i určité požadavky a preference potomků. Mohou tak zredukovat konflikt a zvýšit úspěšnost své kontroly (Apostolou, 2007b).

3.4. Kulturní vliv

Míra vlivu rodičů na výběr partnera se může mezi kulturami signifikantně lišit. Pohybuje se na škále od nulového vlivu, přes poskytování rad, až po úplný vliv, za který lze považovat například domlouvání manželství. Jedním z určujících faktorů bývá typ společnosti, v jaké se jedinci nacházejí. Obecně se dá říci, že v neindustriálních společnostech, například lovečsko-sběračských či agro-pastorálních, je uplatňována přímá rodičovská kontrola partnerského výběru potomků (Broude, Greene, Url, Broude, & Greene, 1983). To znamená, že rodiče uplatňují plně svou vůli bez zásahu potomka nebo pouze s jeho minimálním vlivem. Partnera vybírají dle svého úsudku a zejména ve svůj prospěch. To je vysvětlováno tím, že v takovýchto společnostech mají rodiče možnost užívat fyzické síly (Apostolou, 2010b), navíc rodiče také spravují rodinné zdroje, na kterých bývají potomci závislí nebo o ně mají zájem, čehož mohou rodiče při své manipulaci dobře využívat ve svůj prospěch (Apostolou, 2011a). Zámožnější rodiče mohou být mnohem úspěšnější v ovlivňování svých potomků oproti těm chudším, jelikož jejich majetek jim může být účinným nástrojem k manipulaci (Apostolou, 2011a). V případě, že takoví rodiče vydědí své potomstvo na základě toho, že se jim nelíbí budoucí partner, ztráty pro samotného potomka budou tím vyšší, čím vyšší je hodnota potenciálního dědictví (Apostolou, 2011c). Stejně tak bohatým rodičům hrozí větší ztráty, pokud si jejich potomek vybere nevhodného partnera (Goode, 1982). Ten může pocházet ze špatných sociálních podmínek a mít zájem pouze na bohatství dané rodiny. Lze předpokládat, že z tohoto

důvodu budou mít bohatší rodiny větší motivaci pro kontrolu partnerského výběru svého potomstva.

Vliv rodičů se většinou snižuje v případech, kdy dochází k přetrhání rodinných vazeb a větší individualizaci, k čemuž dochází většinou ve společnostech industriálních. Přímá kontrola výběru partnera rodiči je v takových společnostech výrazně nižší (Apostolou, 2011c). Jedním z možných vysvětlení je, že v době, kdy dochází k výběru, bývají potomci již nezávislí na rodičovských zdrojích. Manželství a partnerské vztahy obecně zde bývají uzavírány až v pozdějším věku, kdy bývají jedinci již finančně nezávislí. Roli hraje i existence právního systému, který potomky chrání vůči případnému užití fyzické síly (Apostolou, 2011c). Rodiče možná nemohou uplatnit přímou kontrolu nad výběrem, mohou však využívat nepřímého vlivu formou manipulace (Apostolou, 2011c).

Detailně diskutovat jednotlivé tradice a zvyky spojené s kontrolou partnerského výběru napříč kulturami je nad rámec této bakalářské práce. Pro přehled vlivu rodičů na výběr partnera jsem sestavila několik kategorií dle míry tohoto vlivu a je nutné podotknout, že tato kategorizace v literatuře zavedená není.

Za prakticky nulový vliv lze považovat případ, kdy se rodiče nijak aktivně nezapojují do výběru, ani se ho nesnaží přímo ovlivnit. Do této kategorie by spadala situace, kdy pouhé vědomí potomka na nesouhlas rodiče bez jeho přímého oznámení, vedla k odstoupení potomka od vztahu (Bates, 1942).

Další formou, kdy mohou rodiče uplatnit svůj vliv, je přímá komunikace s potomkem. Takzvané rodičovské poradenství potomci často využívají a sami leckdy chtějí své potenciaální partnery se svými rodiči konzultovat. Ti k nim mohou touto formou vznášet určité připomínky, sdělit svůj názor a potomkovu mysl tím ovlivnit (Bates, 1942).

Cílem rodičů může být i snaha zajistit, aby se jejich potomci setkali s právě jimi akceptovatelnými partnery z vybraných rodin. To se projevilo například v případě čínských rodin, žijících v USA, kde rodiče připravují různé společenské události, kam zvou potenciální partnery z jimi vybraných také čínských rodin (Ikels, 1985).

Příkladem dalšího zásahu může být chování, které představil jako jeden z prvních ve své práci Flinn (1988). Popsal, jak otcové z vesnice Grande Anse v Karibiku nutí své dcery, aby si na své vycházky braly doprovod. Otcové se zároveň snaží zastrašovat ostatní muže v jejich navštěvování. O takovou kontrolu se snaží pouze v případě dcer, jelikož jejich brzký sexuální život by mohl snížit jejich „hodnotu na partnerském trhu“ (tzv. mate value) více než u synů (Flinn, 1988).

Další praktikou je například muslimská purdah, praktikovaná hlavně v islámských zemích, jako je například Afghánistán, a společnostech Hindu v Jižní Asii. Purdah může mít dvě formy, a to fyzickou segregaci dvou pohlaví nebo zakrývání ženských těl (Papanek, 1973). To většinou zahrnuje hlavně zakrytí hlavy, jelikož vlasy i obličej jsou považovány za ukazatel genetické kvality, zdraví a hlavně atraktivity jedince (Swami, 2007). Při kontaktu dvou osob je obličej první věc, které si lidé všímají, a proto rodiče takto chrání své dcery proti nechtěné pozornosti a zbytečnému přitahování nápadníků (Shirazi, 2001). Součástí purdah je i pravidlo nenavštěvování míst s výskytem mužů svobodnou ženou (Shirazi, 2001).

Jednou z forem, která není výhradně spojená pouze s výběrem partnera, ale i sexuálním chováním je ženská obřízka. Tato praktika je stále populární zejména v zemích Afriky, konkrétně v Keni. V momentě, kdy dívka vstoupí do puberty (leckdy i dříve), musí podstoupit tradiční ženskou obřízku, kdy je jí odstraněn klitoris. Ten je považován za zdroj potěšení, na jehož základě by si žena mohla najít jiného partnera, než jaký jí byl vybrán (Langley, 1979). Tím, že se klitoris odstraní, zredukuje se míra sexuálního prožitku, a žena by jej tak neměla mít zájem ani vyhledávat (Koso-Thomas, 1987). K vykonání obřízky není vyžadováno schválení

dívky, které se to týká. V západních společnostech by to díky právnímu systému nebylo možné uskutečnit. Rodiny s obdobnými tradicemi žijící v západních zemích jsou ovšem ochotní kvůli těmto zákrokům legální systém obejít a vysílají své děti pryč nebo si vytvářejí vlastní utajená místa, kde tyto zákroky provozují (Hutchison & Mcnall, 1994).

Další praktikou zasahující do zdraví jedince je takzvané žehlení prsou, které je populární zejména v Kamerunu. Opět je to příklad, kdy kultura dává rodičům moc uplatňovat přímo svou vůli bez možnosti potomka ji ovlivnit. Proceduru žehlení většinou provádí sama matka své dceři, a to ve snaze učinit jí méně atraktivní pro muže, a předejít tak možnému brzkému otěhotnění (Tchoukou, 2014). Vzhledem k tomu, že předčasná těhotenství mohou překazit možnost rodičů najít partnera dle jejich preferencí, využívají své fyzické síly ke změně vzhledu svých dcer tak, aby mohli lépe kontrolovat jejich sexualitu (Apostolou, 2013b).

Jednou z podobně násilných praktik bylo takzvané lámání prstů na nohou, které bylo prováděné ještě počátkem 20.století v Číně. V této bolestivé proceduře se dívkám v brzkém věku láme chodidlo včetně prstů za účelem udělat nohu doživotně co nejmenší (Ping, 2002). Výsledkem je, že takové ženy jsou bezpodmínečně odkázané na cizí pomoc, nemohou se pohybovat bez doprovodu a tudíž nehrozí, že by si našly partnera bez cizí pomoci, nebo s ním dokonce odešly bez cizího povšimnutí (Ko, 2007).

3.4.1. Domluvené sňatky

Jedním z nejvýraznějších případů uplatnění rodičovské vůle jsou takzvané domluvené sňatky. Jde o typ manželství, kdy partner bývá vybrán třetí stranou, zpravidla rodiči. Domluvený sňatek může mít několik forem dle míry účasti jeho činitelů. Za nejsilnější typ domluveného sňatku se považuje takový, jehož domluvení kompletně připravují rodiče a jejich potomek nemá možnost jejich rozhodnutí nijak ovlivnit či do něj zasáhnout. Po právní stránce není jejich souhlas požadovaný ani nutný. Dalším typem je sňatek, který je organizován blízkým příbuzným ovšem jedinci, kterých se to týká mají právo s výběrem nesouhlasit. Udělit konečné rozhodnutí jim

může pomoci legální systém, jelikož k uzavření manželství bývá leckdy nutný alespoň fyzický podpis manželů. Nejslabší formou domluvených sňatků jsou případy, kdy se manželé spolu s rodinou aktivně účastní celého procesu. Manželé si mohou vybrat své partnery sami, ale jejich volba musí být schválena rodiči. Konečnou formou může být manželství obecně, kde je nulová účast rodiny a manželé, nezávisle na právním souhlasu jiné osoby, mohou manželská rozhodnutí učinit sami. Za taková se považují typická manželství z lásky a za domluvený sňatek je nelze považovat.

Díky etnografickým záznamům je známo, že domlouvání sňatků bylo mnohem rozšířenější v tradičních lidských společnostech a bylo častější než manželství uzavíraná z lásky (Apostolou, 2007b, 2010a; Walker, Hill, Flinn, & Ellsworth, 2011). To se potvrdilo ve srovnávací studii 16 historických společností, kde manželství bývaly uspořádány rodiči či blízkými příbuznými téměř vždy, jelikož tak mohly dosáhnout důležitých spojení (Apostolou, 2010a).

Příkladem může být lovečsko-sběračská komunita !Kung San z Jižní Afriky, kde funguje forma rodičovské dohody, kterou obvykle zajišťuje otec dcery (Shostak, 1983). První manželství bývá domluveno vždy. Manžel je pro dceru vybrán výhradně na základě požadavků rodičů. Na prvním místě bývá vhodný rodinný původ, a to z důvodů tvoření nových aliancí s protější rodinou. Dcera má možnost manželství odmítnout, ale až v den svatby, kdy může svým křikem a útekem vyjádřit nesouhlas. Manželství bývá na základě takového projevu zrušeno a žena si následně může již sama vybrat, koho si vezme nebo zda zůstane sama (Shostak, 1983).

Ve společnostech australských Aboridžinců rodiče též vybírají partnera pro své děti, hlavně pro dceru. Proces zasnoubení probíhá dokonce ještě v případě, kdy dcera není narozená, takže budoucí partner bývá výrazně starší. Po narození dívka vyrůstá v přítomnosti budoucího manžela, a tudíž se oba znají velice dobře dávno před uzavřením sňatku. Zřízení svazku tu

funguje jako výměnný obchod, kdy se za budoucí manželku muž zaváže například dodáváním surovin do rodiny ženy. I zde má dcera možnost odstoupit v konečné fázi od sňatku a celý příslib zrušit (Burbank, 1995).

4. Závěr

Výběr partnera je u lidí v rámci živočišné říše specifický. Do výběru totiž kromě samotného jedince zasahují i jeho rodiče či další příbuzní, a tudíž je možné jej do určité míry označit za skupinový. Mezi rodiči a jejich potomky je koeficient genetické příbuznosti 0,5, a tudíž výběr partnera jejich potomků mohou mít významný dopad na inkluzivní zdatnost rodičů i dalších příbuzných (Hamilton, 1964). Ačkoli je toto tvrzení platné i pro jiné živočišné druhy, lidé jsou specifictví tím, že manželstvím vzniká afinální příbuzenství (ne genetické) mezi cizími jedinci (např. snacha, tchán) (pro přehled Murphy, 1998). Lidé často žijí v rodinách pohromadě nebo alespoň blízko sebe, pročež výběr daného partnera má dopad nejen na daného jedince, ale i na další příbuzné. Partner do nové rodiny může přinést např. materiální zdroje, ale současně se stává právoplatným členem skupiny, s nímž může být pro ostatní výhodné a přínosné dobře vycházet. Z tohoto důvodu se mohou příbuzní snažit ovlivňovat výběr partnera svých blízkých. Zapojení zkušenějších příbuzných do výběru partnera může být přínosné i pro samotné jedince, jelikož zejména v mladém věku nemusejí mít příliš velké zkušenosti s partnerským výběrem.

Rodiče mohou ovlivňovat výběr partnera mnoha způsoby. Pasivně (skrže mechanismy, jako je imprinting-like efekt, homogamie, dědění preferencí či asortativní párování) nebo aktivně formou různých manipulačních aktů, například zabraňování stýkání. Tato práce se zaměřila primárně na aktivní vliv a faktory, které jej formují. Míra rodičů na výběr partnera jejich potomků totiž variuje v závislosti na pohlaví potomka, samotného rodiče, ale i kultuře. Rodičovský vliv na výběr partnera se může pohybovat na pomyslné škále od nulového vlivu až po vysoký (například v podobě domlouvání manželství). Tento vliv se výrazně liší

v závislosti na společnosti, ve které se jedinci nacházejí. V neindustriálních společnostech se uplatňuje spíše skupinový výběr (tedy s větším zasahováním rodičů), zatímco v industriálních společnostech spíše výběr individuální. Zároveň se odlišuje míra zásahu na základě pohlaví potomka i samotného rodiče. Větší snaha o kontrolu je pozorována v případě dcer, což je částečně vysvětlováno prizmatem asymetrických investic (Trivers, 1972). S tím souvisí i větší zájem matek o kontrolu výběru partnera svých potomků, jelikož jen ony mají 100% jistotu, že je dítě jejich vlastní, což u otců neplatí. Na druhou stranu ve většině společností jsou to právě otcové, kdo mívají rozhodující slovo ve výběru, což se odvíjí od jejich postavení a funkce v rodině (Apostolou, 2011a; Apostolou & Georgiou, 2009).

Budoucí studie by se mohly zaměřit na manipulační taktiky v mezikulturní perspektivě, jelikož současné studie se zabývají tímto tématem téměř výhradně v západních společnostech. Dále by se mohla zkoumat míra pasivního a aktivního vlivu rodičů a jejich vzájemná interakce. Stále totiž nelze s jistotou určit, jakými mechanismy vzniká podobnost mezi partnerem a rodiči (např. zda rodiče aktivně pro své děti preferují partnery, kteří jim jsou podobní, a následně své potomky motivují k výběru takového partnera, nebo potomci takové partnery sami aktivně preferují vlivem kupř. zděděných preferencí). Co se týče rozdílných preferencí rodičů a potomků při výběru partnera v mezikulturní perspektivě, bylo by zajímavé zaměřit se na diskrepanci preferencí a skutečného výběru, čímž by se mohl testovat skutečný vliv rodičů. V případě, že by byla diskrepance mezi preferencemi a výběrem menší u rodičů, mohlo by to znamenat, že mají větší vliv, zatímco kdyby diskrepance byla menší u potomků, rodičovský vliv by byl menší. V neposlední řadě by bylo zajímavé zaměřit se na další příbuzné, například sourozence, a jejich míru vlivu na tento výběr. Celkově v této oblasti výzkumu existuje mnoho nezodpovězených otázek, tudíž se v budoucnosti můžeme dočkat ještě spousty zajímavých výsledků.

Reference

- Apostolou, M. (2007a). Sexual selection under parental choice: The evolution of human mating behavior. *Sexual Selection under Parental Choice: The Evolution of Human Mating Behavior*, 28, 1–177. <https://doi.org/10.4324/9780203741658>
- Apostolou, M. (2007b). Sexual selection under parental choice: the role of parents in the evolution of human mating. *Evolution and Human Behavior*, 28(6), 403–409. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2007.05.007>
- Apostolou, M. (2008a). Parent-Offspring Conflict over Mating : The Case of Beauty. *Evolutionary Psychology*, 6(2), 303–315. <https://doi.org/10.1177/147470490800600207>
- Apostolou, M. (2008b). Parent-Offspring Conflict over Mating: The Case of Family Background. *Evolutionary Psychology*, 6(3), 147470490800600. <https://doi.org/10.1177/147470490800600310>
- Apostolou, M. (2009). Parent–offspring conflict over mating: The case of short-term mating strategies. *Personality and Individual Differences*, 47(8), 895–899. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.07.014>
- Apostolou, M. (2010a). Sexual selection under parental choice: Evidence from sixteen historical societies. *Evolutionary Psychology*, 10(3), 504–518. <https://doi.org/10.1177/147470491201000308>
- Apostolou, M. (2010b). Sexual selection under parental choice in agropastoral societies. *Evolution and Human Behavior*, 31(1), 39–47. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2009.06.010>
- Apostolou, M. (2011a). Inheritance as an instrument of parental control over mating. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(3), 374–382. <https://doi.org/10.1177/0265407510384421>
- Apostolou, M. (2011b). “Oh my child, what an inappropriate spouse for you!”: Asymmetrical preferences and parent-offspring conflict over mating. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(5), 285–295. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2011.00346.x>
- Apostolou, M. (2011c). Parental influence over mate choice in a post-industrial context. *Letters on Evolutionary Behavioral Science*, 2(1), 13–15. <https://doi.org/10.5178/lebs.2011.12>
- Apostolou, M. (2013a). Do as We Wish : Parental Tactics of Mate Choice Manipulation. *Evolution and Human Behavior*, 11(4), 795–813. <https://doi.org/10.1177/147470491301100404>

- Apostolou, M. (2013b). Parent-offspring Conflict over Mating and the Evolution of Mating-Control Institutions. *The Mankind Quarterly*, 54(1), 49–74. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/1531932188?accountid=26724%0Ahttp://sfx.library.cdc.gov/cdc/?url_ver=Z39.88-2004&rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:journal&genre=article&sid=ProQ:ProQ%3Asociologicalabstracts&atitle=Parent-offspring+Conflict+over+Mating+
- Apostolou, M. (2015). Accept my choices, but i will not accept yours! children's tactics of mate choice manipulation. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 9(2), 128–139. <https://doi.org/10.1037/ebs0000033>
- Apostolou, M., & Georgiou, S. (2009). Parent-Offspring Conflict Over Short-Term Mating Strategies. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 5(2), 134–148. <https://doi.org/10.5964/ijpr.v5i2.61>
- Apostolou, M., & Papageorgi, I. (2014). Parental mate choice manipulation tactics: Exploring prevalence, sex and personality effects. *Evolutionary Psychology*, 12(3), 588–620. <https://doi.org/10.1177/147470491401200307>
- Apostolou, M., Zacharia, M., & Frantzides, N. (2015). Children's tactics of mate choice manipulation: Exploring sex differences and personality effects. *Personality and Individual Differences*, 80, 6–11. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.02.014>
- Barrett, L., Dunbar, R. I. M., & Lycett, J. (2007). *Evoluční psychologie člověka* (p. 512). Praha: Portál.
- Bates, A. (1942). *Parental Roles in Courtship*, 20(4), 483–486.
- Bateson, P. (1978). Sexual imprinting and optimal outbreeding. *Nature*, 273(5664), 659–660. <https://doi.org/10.1038/273659a0>
- Berezkei, T, Gyuris, P., Koves, P., & Bernath, L. (2002). Homogamy, genetic similarity, and imprinting; parental influence on mate choice preferences. *Personality and Individual Differences*, 33(5), 677–690. [https://doi.org/10.1016/s0191-8869\(01\)00182-9](https://doi.org/10.1016/s0191-8869(01)00182-9)
- Berezkei, Tamas, Gyuris, P., & Weisfeld, G. E. (2004). Sexual imprinting in human mate choice. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 271(1544), 1129–1134. <https://doi.org/10.1098/rspb.2003.2672>
- Berezkei, Tamas, Hegedus, G., & Hajnal, G. (2009). Facialmetric similarities mediate mate choice: Sexual imprinting on opposite-sex parents. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 276(1654), 91–98. <https://doi.org/10.1098/rspb.2008.1021>
- Berezkei, Tamas, Voros, S., Gal, A., & Bernath, L. (1997). Resources, Attractiveness, Family Commitment; Reproductive Decisions in Human Mate Choice. *Ethology*, 103(8),

- 681–699. <https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.1997.tb00178.x>
- Birch, L. L., & Marlin, D. W. (1982). I don't like it; I never tried it: Effects of exposure on two-year-old children's food preferences. *Appetite*, 3(4), 353–360.
[https://doi.org/10.1016/S0195-6663\(82\)80053-6](https://doi.org/10.1016/S0195-6663(82)80053-6)
- Bloiun, S. F., & Blouin, M. (1988). Inbreeding Avoidance Behaviors. *Trends in Ecology & Evolution*, 3(9), 230–233. [https://doi.org/10.1016/0169-5347\(88\)90164-4](https://doi.org/10.1016/0169-5347(88)90164-4)
- Bromberger, J. T., Matthews, K. A., Kuller, L. H., Wing, R. R., Meilahn, E. N., & Plantinga, P. (1997). Prospective study of the determinants of age at menopause. *American Journal of Epidemiology*, 145(2), 124–133. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.aje.a009083>
- Broude, G. J., Greene, S. J., Url, S., Broude, J., & Greene, J. (1983). *System of Higher Education Cross-Cultural Codes on Husband-Wife Relationships*, 22(3), 263–280. University of Pittsburgh- Of the Commonwealth
- Burbank, V. K. (1995). Passion as politics: Romantic love in an Australian Aboriginal community. In W. Jankowiak (Ed.), *Romantic passion: A universal experience?* (pp. 196–218). New York: Columbia University Press
- Buss, D. M. (1989). Sex-differences in human mate preferences - Evolutionary hypothesis tested in 37 cultures, (1989), 1–49. Retrieved from http://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=UA&search_mode=GeneralSearch&qid=8&SID=Y21X3dYLJNa9wE34G54&page=1&doc=3
- Buss, D. M., & Schmitt, D. P. (1993). Sexual Strategies Theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100(2), 204–232. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.2.204>
- Buunk, A. P., Park, J. H., & Dubbs, S. L. (2008a). Parent-Offspring Conflict in Mate Preferences. *Review of General Psychology*, 12(1), 47–62. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.12.1.47>
- Buunk, A. P., Park, J. H., & Dubbs, S. L. (2008b). Parent-Offspring Conflict in Mate Preferences. *Review of General Psychology*, 12(1), 47–62. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.12.1.47>
- Buunk, A. P., & Solano, A. C. (2010). Conflicting preferences of parents and offspring over criteria for a mate: A study in Argentina. *Journal of Family Psychology*, 24(4), 391–399. <https://doi.org/10.1037/a0020252>
- Dawkins, R. (1989). *The selfish gene (2nd ed.)*. Oxford: Oxford University Press.
- De Miguel, A., & Buss, D. M. (2011). Mate Retention Tactics in Spain: Personality, Sex

- Differences, and Relationship Status. *Journal of Personality*, 79(3), 563–586.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2011.00698.x>
- DeBruine, L. M. (2004). Facial resemblance increases the attractiveness of same-sex faces more than other-sex faces. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 271(1552), 2085–2090. <https://doi.org/10.1098/rspb.2004.2824>
- DeBruine, L. M., Jones, B. C., & Little, A. C. (2017). Positive Sexual Imprinting For Human Eye Color. *BioRxiv*, 135244. [https://doi.org/10.1016/0021-8502\(94\)90071-X](https://doi.org/10.1016/0021-8502(94)90071-X)
- Diamond, J.M. *Proč máme rádi sex?: evoluce lidské sexuality*. Praha: Academia, 2003. Mistři vědy. ISBN 80-200-1072-6
- Dubbs, S. L., & Buunk, A. P. (2010). Parents Just Don't Understand: Parent-Offspring Conflict over Mate Choice. *Evolutionary Psychology*, 8(4), 147470491000800. <https://doi.org/10.1177/147470491000800405>
- Dubois, S., Rossion, B., Schlitz, C., Bodart, J. M., Michel, C., Bruyer, R., & Crommelinck, M. (1999). Effect of familiarity on the processing of human faces. *NeuroImage*, 9(3), 278–289. <https://doi.org/10.1006/nimg.1998.0409>
- Erickson, M. (1996). Sexual attraction and childhood association: A Chinese brief for Edward Westermarck. *Journal of Anthropological Research*. <http://doi.org/10.2307/2077117>
- Flinn, M. V. (1988). Mate guarding in a Caribbean village. *Ethology and Sociobiology*, 9(1), 1–28. [https://doi.org/10.1016/0162-3095\(88\)90002-7](https://doi.org/10.1016/0162-3095(88)90002-7)
- Gallup, G. G., & Suarez, S. D. (1983). Homosexuality as a By-Product of Selection for Optimal Heterosexual Strategies. *Perspectives in Biology and Medicine*, 26(2), 315–322. <https://doi.org/10.1353/pbm.1983.0018>
- Goode, W. J. (1982). *The family (2nd ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Hamilton W.D. (1964). The genetical evolution of social behaviour, I. *Journal of Theoretical Biology*, 7, 17–52.
- Harrison, G. A., Gibson, J. B., & Hiorns, R. W. (1976). Assortative marriage for psychometric, personality and anthropometric variation in a group of oxfordshire villages. *Journal of Biosocial Science*, 8(2), 145–153. <https://doi.org/10.1017/S0021932000010580>
- Hawkes, K., O'Connell, J. F., Jones, N. G. B., Alvarez, H., & Charnov, E. L. (1998). Grandmothering, menopause, and the evolution of human life histories. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 95(3), 1336–1339. <https://doi.org/10.1073/pnas.95.3.1336>
- Hutchison, R., & Mcnall, M. (1994). Early Marriage in a Hmong Cohort.

- Ikels, C. (1985). Parental Perspectives on the Significance of Marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 47(2), 253. <https://doi.org/10.2307/352126>
- J.Shepher. (1971). Mate selection among second generation kibbutz adolescents and adults. *Archives of Sexual Behavior*, 1(4), 293.
- Jedlicka, D. (1980). A test of the psychoanalytic theory of mate selection. *Journal of Social Psychology*, 112(2), 295–299. <https://doi.org/10.1080/00224545.1980.9924331>
- Jones, H. E. (1929). Homogamy in Intellectual Abilities. *American Journal of Sociology*, 35(3), 369–382. <https://doi.org/10.1086/215050>
- Kassin, S. (2007). *Psychologie*. Computer Press.
- Kenrick, D. T., Sadalla, E. K., Groth, G., & Trost, M. R. (1990). Evolution, traits, and the stages of the parental investment model. *Journal of Personality*, 58(March 1990), 97–117.
- Ko, D. (2007). *Cinderella's sisters: A revisionist history of footbinding*. Berkeley: University of California Press.
- Koso-Thomas, O. (1987). *The circumcision of woman-A strategy for eradication*. London: Zed Press. <https://doi.org/10.1080/10130950.1988.9675014>
- Langley, M.S. (1979). *The Nandi of Kenya: Life Crisis Rituals in a Period of Change*. London: Hurst & Company.
- Linhart, J., Petrusek, M., Vodáková, A., Maříková, Hana. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.
- Little, A. C., Penton-Voak, I. S., Burt, D. M., & Perrett, D. I. (2003). Investigating an imprinting-like phenomenon in humans Partners and opposite-sex parents have similar hair and eye colour. *Evolution and Human Behavior*, 24(1), 43–51.
- Lorenz, K. Z. (1937). *in the The Companion in the Bird 's World*. World, 54.
- Luo, S. (2017). Assortative mating and couple similarity: Patterns, mechanisms, and consequences. *Social and Personality Psychology Compass*, 11(8), 1–14. <https://doi.org/10.1111/spc3.12337>
- Lykken & Tellegen, A., D. T., & Lykken, D. T. (1993). Is human mating adventitious or the result of lawful choice? A twin study of mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(1), 56–68.
- Mascie-Taylor, C. G. N., & Vandenberg, S. G. (1988). Assortative mating for IQ and personality due to propinquity and personal preference. *Behavior Genetics*, 18(3), 339–345. <https://doi.org/10.1007/BF01260934>
- McCrae, R. R., Martin, T. A., Hřebíková, M., Urbánek, T., Boomsma, D. I., Willemsen, G.,

- & Costa, P. T. (2008). Personality trait similarity between spouses in four cultures. *Journal of Personality, 76*(5), 1137–1164. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00517.x>
- Mita, T. H., Dermer, M., & Knight, J. (1977). Reversed facial images and the mere-exposure hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology, 35*(8), 597–601. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.35.8.597>
- Murdock, G. P. (1981). *Atlas of world cultures*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Niedenthal, P. M., Zajonc, R. B., Adelman, P. K., & Murphy, S. T. (1987). Convergence in the physical appearance of spouses. *Motivation and Emotion, 11*(4), 335–346. Retrieved from <http://www.springerlink.com/content/u59r1291345u048p/fulltext.pdf>
- Nojo, S., Tamura, S., & Ihara, Y. (2012). Human Homogamy in Facial Characteristics. *Human Nature, 23*(3), 323–340. <https://doi.org/10.1007/s12110-012-9146-8>
- Papanek, H. (1973). Purdah: Separate Worlds and Symbolic Shelter. *Comparative Studies in Society and History, 15*(3), 289–325. doi:10.1017/S001041750000712X
- Perilloux, C., Fleischman, D. S., & Buss, D. M. (2008). The Daughter-Guarding Hypothesis: Parental Influence on, and Emotional Reactions to, Offspring's Mating Behavior. *Evolutionary Psychology, 6*(2), 147470490800600. <https://doi.org/10.1177/147470490800600202>
- Perilloux, C., Fleischman, D. S., & Buss, D. M. (2011). Meet the parents: Parent-offspring convergence and divergence in mate preferences. *Personality and Individual Differences, 50*(2), 253–258. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.09.039>
- Perrett, D. I., Penton-Voak, I. S., Little, A. C., Tiddeman, B. P., Burt, D. M., Schmidt, N., ... Barrett, L. (2002). Facial attractiveness judgements reflect learning of parental age characteristics. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences, 269*(1494), 873–880. <https://doi.org/10.1098/rspb.2002.1971>
- Ping, W. (2002). *Aching for Beauty: Footbinding in China*. New York: Anchor.
- Ralls, K., Frankham, R., & Ballou, J. D. (2013). Inbreeding and Outbreeding. *Encyclopedia of Biodiversity: Second Edition, 4*, 245–252. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-384719-5.00073-3>
- Rantala, M. J., & Marcinkowska, U. M. (2011). The role of sexual imprinting and the Westermarck effect in mate choice in humans. *Behavioral Ecology and Sociobiology, 65*(5), 859–873. <https://doi.org/10.1007/s00265-011-1145-y>
- Regan, P. C., Levin, L., Sprecher, S., Christopher, F. S., & Gate, R. (2000). Partner

- Preferences. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 12(3), 1–21.
https://doi.org/10.1300/J056v12n03_01
- Rushton, J. P., & Bons, T. A. (2005). Mate Choice and Friendship in Twins: Evidence for Genetic Similarity. *Psychological Science*, 16(7), 555–559.
<https://doi.org/10.1111/j.0956-7976.2005.01574.x>
- Shirazi, F. (2001). *The Veil Unveiled: The Hijab in Modern Culture*. *The International Journal of African Historical Studies*. University Press of Florida: Gainesville.
<https://doi.org/10.2307/3097311>
- Stamps, J. A., Metcalf, R. A., & Krishnan, V. V. (1978). A genetic analysis of parent-offspring conflict. *Behavioral Ecology and Sociobiology*, 3(4), 369–392.
<https://doi.org/10.1007/BF00303200>
- Štěrbová, Z., & Havlíček, J. (2016). Sexuální imprinting v komparativní perspektivě. V Knize: *Člověk a Jeho Mozek, Mysl a Její Nemoc*. Nakladatelství: Galén.
- Štěrbová, Z., Třebický, V., Havlíček, J., Tureček, P., Varella, M. A. C., & Valentová, J. V. (2018). Father's physique influences mate preferences but not the actual choice of male somatotype in heterosexual women and homosexual men. *Evolution and Human Behavior*, 39(1), 130–138. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2017.09.002>
- Štěrbová, Z., Tureček, P., & Kleisner, K. (2019). Consistency of mate choice in eye and hair colour: Testing possible mechanisms. *Evolution and Human Behavior*, 40(1), 74–81.
<https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2018.08.003>
- Štěrbová, Z., & Valentová, J. V. (2012). Influence of homogamy, complementarity, and sexual imprinting on mate choice. *Anthropologie*, L/1(January 2013), 47–59.
- Shostak, M. (1983). *Nisa: The life and words of a !Kung woman*. New York: Vintage Books.
- Sussman, M. B. (1953). Parental Participation in Mate Selection and Its Effect upon Family Continuity. *Social Forces*, 32(1), 76–81. <https://doi.org/10.2307/2572863>
- Swami, V. and Furnham, A. 2007. *The psychology of physical attraction*. London, UK
 Routledge
- Talbani, A., & Hasanali, P. (2000). Adolescent females between tradition and modernity: Gender role socialization in South Asian immigrant culture. *Journal of Adolescence*, 23(5), 615–627. <https://doi.org/10.1006/jado.2000.0348>
- Tchoukou, J. A. (2014). Introducing the Practice of Breast Ironing as a Human Rights Issue in Cameroon. *Journal of Civil & Legal Sciences*, 03(03). <https://doi.org/10.4172/2169-0170.1000121>
- Trivers, R. L. (1972). Parental Investment and Sexual Selection. In *Encyclopedia of*

- Evolutionary Psychological Science* (pp. 1–4). Chicago. Retrieved from http://aerg.canberra.edu.au/library/sex_general/1972_Trivers_parental_investment_and_sexual_selection.pdf
- Trivers, R. L. (1974). Parent offspring conflict. *American Zoologist*, 14, 249-264.
doi:10.1093/icb/14.1.249
- Uzgiris, I. C., & Hunt, J. M. (1970). Attentional Preference and Experience: II. An Exploratory Longitudinal Study of the Effect of Visual Familiarity and Responsiveness. *The Journal of Genetic Psychology*, 117(1), 109–121.
<https://doi.org/10.1080/00221325.1970.10533941>
- Walker, R. S., Hill, K. R., Flinn, M. V., & Ellsworth, R. M. (2011). *Evolutionary history of hunter-gatherer marriage practices*. PLoS ONE, 6(4), 2–7.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0019066>
- Westermarck, E. A. (1891). *The History of Human Marriage*. New York: Macmillan.
- Whyte, M. K. (1978). Cross-Cultural Codes Dealing with the Relative Status of Women. *Ethnology*. <https://doi.org/10.2307/3773145>
- Williams, G. C. (1957). Pleiotropy, Natural Selection, and the Evolution of Senescence. *Evolution*, 11(4), 398. <https://doi.org/10.2307/2406060>
- Wiszevska, A., Pawlowski, B., & Boothroyd, L. G. (2007). Father-daughter relationship as a moderator of sexual imprinting: a facialmetric study. *Evolution and Human Behavior*, 28(4), 248–252. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2007.02.006>
- Zietsch, B. P., Verweij, K. J. H., Heath, A. C., & Martin, N. G. (2011). Variation in Human Mate Choice: Simultaneously Investigating Heritability, Parental Influence, Sexual Imprinting, and Assortative Mating. *The American Naturalist*, 177(5), 605–616.
<https://doi.org/10.1086/659629>